

Ю.М.Галицейська

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В статті розглядається перспектива розвитку банківської системи України в умовах глобалізації світової економіки з огляду на досвід пострадянських країн, розглядаються переваги та недоліки діяльності іноземних банків на вітчизняному банківському ринку та робиться спроба спрогнозувати наслідки такої присутності.

Ключові слова: *глобалізація, банківська система, іноземні банки, капітал*

Ринкові перетворення в економіці України створюють нові можливості та зумовлюють необхідність формування ефективної банківської діяльності, спрямованої на інтегрування у світовий, промисловий, товарний та фінансовий простір. Міжнародна банківська діяльність є невід'ємною складовою системи міжнародних економічних відносин. Тому всі процеси, які сьогодні характерні для світової економіки, неодмінно впливають на міжнародну діяльність України. Механізм функціонування світової економіки насамперед визначається процесами глобалізації та використанням нових інформаційних технологій.

Економічні інтереси України вимагають конкретного аналізу процесу інтегрування національної комерційної системи до світового товарного і фінансового ринків. Для цього важливо враховувати набутий досвід з реформування української банківської системи з метою забезпечення становлення її як активного суб'єкта міжнародної банківської діяльності та можливості використання у вітчизняній банківській системі світового досвіду. Тому питання розвитку української банківської системи, її участі у світових інтеграційних процесах на сьогодні є *актуальними* та потребують наукових досліджень.

Аналіз останніх публікацій з цієї тематики показав, що питання інтеграційних процесів не оминуло Україну та інші пострадянські країни. Ці

процеси досліджується, як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Серед вітчизняних вчених, що досліджують проблеми розвитку банківської системи в умовах ринкової економіки, можна відзначити А. Мороза, М. Савлука, О. Лаврушина, В. Усокіна, Е. Ширинську та інших. Разом з тим, явища і процеси які мають місце в економіці України на даний момент потребують нових узагальнень і розробки рекомендацій, які б враховували нові умови діяльності комерційних банків. Тому необхідним є подальше вивчення світових інтеграційних процесів та участь у них банківської системи України.

Метою даної статті є вивчення досвіду інших країн у світовому інтеграційному процесі, участь у ньому України та вивчення перспектив розвитку вітчизняної банківської системи в сучасних економічних умовах.

Сучасні економічні взаємовідносини якісно змінили світове економічне середовище, в якому функціонує міжнародна банківська діяльність. Процеси глобалізації і впровадження сучасних інформаційних технологій зумовили суттєве переосмислення поняття „світові фінанси”. Глобалізація фінансів включає уявлення про світ як про взаємопов'язаний, взаємозалежний, значною мірою інтегрований ринок, що немає кордонів. Натомість інтернаціоналізація характеризує світ з активними зв'язками між національними та регіональними ринками [5, с. 84].

Останнім часом у контексті вступу України до СОТ, тема присутності іноземного банківського капіталу в Україні набуває ще більшої актуальності. Серед політиків, науковців ведуться дискусії щодо переваг та недоліків розширення такої присутності. Сторони дискусій часто досить категоричні у своїх позиціях – одні схвально оцінюють перспективи збільшення іноземного капіталу в українському банківському секторі, інші відстоюють інтереси українських банків, виступаючи за жорстке обмеження присутності іноземного банківського капіталу в Україні. Водночас неможливо не звертати уваги на те, що однією з обов'язкових умов вступу України до СОТ є лібералізація доступу іноземного капіталу на внутрішній ринок банківських послуг.

Перші представництва іноземних банків з'явилися в Україні на початку 1990-х років. Активний прихід банків з іноземним капіталом відбувся у 1994 році – упродовж року в Україні розпочали свою діяльність 12 банків.

Початковий стан діяльності банків з іноземним капіталом в Україні характеризувався низкою обмежень, зокрема: максимальний розмір частки іноземного капіталу у загальному капіталі банківського сектору не повинен був перевищувати 15 %; максимальний розмір частки одного іноземного інвестора у банку обмежувався 35 відсотків; створювати дочірні банки в Україні дозволялося лише „першокласним” банкам-нерезидентам; заборонялися інвестиції у банки з офшорних компаній; регламентувався мінімальний розмір статутного фонду новоствореного банку у разі істотної участі у ньому іноземного капіталу.

Зараз доступ іноземного капіталу на ринок банківських послуг лібералізований унаслідок скасування низки обмежень. Така лібералізація стала стимулом активізації приходу іноземних капіталів у банківський сектор України.

Події, які відбулися останнім часом в Україні, свідчать про те, що інтерес західних банків до України вважався абстрактним і таким, що не становить серйозної конкурентної загрози вітчизняним банкірам лише до того часу, як австрійська група Raiffesen International сплатила за банк „Аваль” 11,03 млрд. дол. США. 2004 року литовський банк Vilnians Banken, купив контрольний пакет банку „Ажіо”. У 2006 році французький Credit Agricole S. A. завершив угоду щодо придбання 99,967% акцій Індекс-банку. Чеська фінансова група PPF group купила чернігівський „Приватінвест”, Агробанк, а також одну з найбільших українських компаній споживчого кредитування „Приват кредит” [6, с. 63]. В такій ситуації істотна присутність іноземного капіталу в банківській системі у найближчій перспективі здається неминучою.

В цілому, на європейському ринку банківських послуг можна виокремити три категорії банків [4, с. 144]. Перша - міжнародні гіганти, чії активи сягають трильйонів євро. Це UDS (Швейцарія), активи, яких сягають 1121 млрд. HSBC

(Великобританія) - 936 млрд. BNP Paribas (Франція) – 906 млрд. євро та інші. До другої категорії належать регіональні групи з активами до двохсот мільярдів євро (наприклад, Raiffeisen International, SEB Erste bank. До третьої категорії належать локальні банки. Поки, що найбільший інтерес до українською ринку виявляють представники двох останніх – ті кому не по кишені придбання в Західній Європі. Саме за таким сценарієм купувалися банки в Польщі, Угорщині та Чехії. Там спочатку з'явилися регіональні фінансові групи і Австрії та Італії а потім поприходили найбільші гравці, що швидко скупили місцеві банки.

На нашу думку, існує ряд чинників, що визначають інтерес європейських банків в Україні. Серед них - недорозвиненість вітчизняного банківського сектору, що означає високий потенціал зростання, і, по-друге сусідство з Євросоюзом. Інтерес до Східної Європи пробудили австрійські банки, що свого часу здійснювали експансію на Схід у зв'язку з тим, що на Заході була надто жорстка конкуренція, а можливості зростання на внутрішньому ринку — вичерпані. Стратегія виявилася виграшною — країни Східної Європи досягли успіху в економічному розпитку, а австрійці перевершили конкурентів за темпами зростання прибутку і вартості акцій. При цьому нашій країні з її потенціалом дістається значно менше уваги інвесторів, ніж таким маленьким за кількістю населення країнам, як Боснія, Сербія і Чорногорія, надто ж ризиковим видається законодавче поле України.

Що стосується особливостей регіональної мережі філій та відділень банків з іноземним капіталом то вони зумовлені економічною привабливістю регіонів – це Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Харків, Запоріжжя, Одеса. Саме в цих регіонах виробляється близько двох третин ВВП і функціонують великі підприємства.

Від придбань на Сході найбільші банки відволікає процес консолідації, що відбувається у Західній Європі. Борючись за прибутковість і захищаючись від недружнього поглинання, європейські фінансові гіганти повсякчас об'єднуються. Останніми двома роками об'єдналися іспанський банк BSCH з

британським Abbey National, іспанський банк BBVA з італійським Banca Nazionale del Lavoro, італійський банк UniCredito з німецьким HVB. [4, с.144] Для України це означає те, що банки, залучені до великих придбань на Заході, в Україні найближчим часом не з'являться.

Деякі вітчизняні економісти вважають, що після того, як іноземні банки прийдуть в Україну, значно подешевшають іпотечні та споживчі кредити. На нашу думку, частка правди у цьому твердженні все ж таки є. Адже в іноземців величезний досвід роботи на зовнішніх ринках капіталу, й вони намагатимуться організувати своїм українським дочірнім банкам міжнародне фондування. Так, за словами голови правління Raiffeisen International Герберта Степіча, банк імпортуватиме для „Авалю” ресурси з метою усунення перекоосу, який виникає через те, що депозити населення залучаються у гривнях, а кредити видаються в доларах [4, с.147]. Водночас не слід забувати, що одним з джерел ресурсів для банків з іноземним капіталом будуть ті самі українські депозити. Питання в тому чи будуть іноземні банки залучати депозити українських громадян під вищі відсотки. Адже, перед банком, як комерційним підприємством, виникне спокуса скористатися кон'юнктурою місцевого ринку та залучити дешевий ресурс.

Поза сумнівом, купівля українських банків західними структурами приведе до підвищення прозорості та безпеки банківського сектору, поліпшення якості банківських послуг. Великий плюс приходу зарубіжних банків — ліквідність банківської системи стане менш залежною від внутрішніх політичних та економічних ризиків. Утім, є досить висока небезпека імпортування світових економічних ризиків.

Досліджуючи питання припливу іноземного капіталу у банківський сектор України, слід розглянути позитивні і негативні наслідки зарубіжного досвіду у цій сфері. Прихід іноземних банків у Польщу на початку 90-х років ознаменувався зосередженістю їх на високодохідних операцій (особливо у сегменті обслуговування зовнішньоекономічних операцій клієнтів). Іноземні банки перехопили найбільших і найвигідніших клієнтів. У відповідь,

Національний банк Польщі переглянув ліцензійну політику щодо іноземних банків, намагаючись залучити їх до розв'язання нагальних проблем у банківському секторі (санація, приватизація банків). Унаслідок чого у 1994—1996 роках розширення присутності іноземного банківського капіталу у Польщі відбувалося за рахунок участі зарубіжних банків у приватизації польських банків. Іноземний банківський капітал відіграв провідну роль у процесах концентрації банківського капіталу в Польщі. На початку 90-х років у країні налічувалося близько 200 банків, нині їх лишилося майже удесятеро менше. При цьому лише 3 банки повністю належать польським власникам і державі, у статутних фондах решти банків більшою чи меншою мірою присутній іноземний капітал [3, с. 308].

Однак, на думку польських науковців, іноземні банки несуть загрозу стабільності вітчизняної економіки. Доказом цього є те, що сьогодні у Польщі 70% банківських активів та 80% пасивів належить західним банкам, а частка банків з іноземним капіталом становить 80%. Всі отримані дивіденди з польських вкладів ідуть на розвиток центральних філій іноземних співвласників, а відтак на будівництво іноземної економіки. Прихід іноземного капіталу в польську банківську систему не був врегульований і спрямований на її розвиток, і, найголовніше, - на розвиток польської економіки. Не існувало ніяких правових особливостей їх діяльності. Як наслідок, банки, контрольовані іноземними інвесторами, диктують свої інтереси польській банківській системі [1; 8-9].

Після невдалої спроби уряду Угорщини зберегти національний банківський сектор, забезпечивши його конкурентоспроможність за рахунок значних бюджетних ін'єкцій (у 1992—1994 роках на такі цілі щорічно витрачалося до 7% ВВП), курс було змінено у напрямі пришвидшеної приватизації банківського сектору. Внаслідок такої політики зараз більше половини угорських банків належать іноземцям, причому рівень їхньої капіталізації і рентабельності значно вищий порівняно з вітчизняними банками [3, с. 232].

Особливістю банківської системи Китаю є незначна частка іноземних банків – на їхніх балансах лише 2 відсотків сукупних активів банківського сектору. На початку 2002 року в Китаї діяло 234 представництва, 157 філій і 13 дочірніх структур іноземних банків. Відкриття банківського сектору Китаю для іноземного капіталу відбуваються поступово (цей процес тривав понад 30 років), кількома етапами: спочатку іноземним банкам дозволялося відкривати лише представництва, потім – філії, але тільки на території ВЕЗ, ще згодом було розширено перелік міст, у яких можна було відкривати філії. Лише з 1996 року іноземним банкам дозволено відкривати філії на усій території Китаю. Після вступу Китаю до СОТ банки-резиденти з іноземним капіталом дістали дозвіл здійснювати валютні операції з іноземними компаніями. Через певний час планується дозволити валютні та юаневі операції з китайськими компаніями, і лише через 5 років ці банки зможуть-здійснювати усі види операцій, у тому числі й з фізичними особами.

Унаслідок хвилі банківських криз усередині 90-х років у латиноамериканських країнах відбувався перехід під контроль іноземного капіталу не лише дрібних спеціалізованих кредитних установ, а й великих банків регіону. Такі процеси всіяко стимулювалися урядами з метою відродження фінансового ринку. При цьому відкриття внутрішніх ринків для іноземного банківського капіталу супроводжувалося „зніманням вершків”: насамперед іноземні банки захопили найдохіднішу частину ринку [3, с.303]. Однак, є і позитивні моменти, наприклад, досвід Аргентини переконав, що не справдилися численні побоювання ніби присутність іноземних банків може дестабілізувати потоки капіталу. Під час останньої кризи в Аргентині банки з іноземним капіталом знімали кошти зі своїх зовнішніх кредитних ліній для покриття безпрецедентного відпливу депозитів. У цілому, на думку більшості експертів, досвід останніх фінансових криз у Мексиці та Аргентині засвідчив, що банки з іноземним капіталом виявилися стабілізаційною силою. [3, с. 303]

Підбиваючи підсумки світового досвіду розширення присутності банків іноземним капіталом, треба виокремити таке:

- останніми роками частка банківських активів, які контролюються іноземними банками, стабільно зростає, особливо у країнах Центральної та Східної Європи, Латинської Америки;

- банки з іноземним капіталом, як правило, на початковому етапі діяльності на національних ринках концентрують свою діяльність на окремій ринковій ніші: обслуговують іноземні компанії та міжнародну торгівлю, проте ця тенденція має тимчасовий характер — у міру закріплення на фінансових ринках банки з іноземним капіталом дедалі активніше здійснюють роздрібний банківський бізнес;

- здебільшого активне проникнення іноземного банківського капіталу на національні фінансові ринки справило динамічний вплив на ефективність і конкурентоспроможність місцевої банківської системи, однак, часто іноземні банки передусім переслідують власні цілі;

- прихід іноземних банків пов'язаний з привнесенням і впровадженням новітніх банківських технологій, західних стандартів менеджменту, що сприяє якіснішому й комплексному задоволенню потреб клієнтів у банківських продуктах.

У цілому всі вищенаведені тенденцією чи іншою мірою простежуються і в Україні: банки з іноземним капіталом демонструють за багатьма ознаками вищу конкурентоспроможність порівняно з вітчизняними, відбирають найвигідніших клієнтів, здійснюють географічну експансію у найпривабливіші регіони, на початкових етапах мало працюють із фізичними особами, хоча останнім часом ситуація дещо змінюється.

На наш погляд, у майбутньому розвиток банківського сектору в Україні включатиме постійне зростання в ньому частки іноземних банків, як це спостерігалось в інших країнах.

Приєднання України до СОТ значно посилить конкуренцію національних банків з іноземними, яка від початку є нерівноправною, бо неможливо порівняти потенціал банківської системи України і банків західних країн світу. До того ж іноземні банки в Україні мають своєрідні „пільги”: вони можуть

тримати частину активів у вільноконвертованій валюті, залучати дешеві ресурси на світових фінансових ринках, вивозити прибутки за кордон тощо. Крім того, за оцінками Світового банку, вартість банківських послуг в Україні є найдорожчою в Європі, в результаті - обмеженість конкурентоспроможності та інвестиційних можливостей вітчизняних банків.

У зв'язку з цим необхідно виробити розумні рішення та чіткі умови входження України до СОТ та ЄС. З одного боку, вони не повинні бути перешкодою притоку іноземного капіталу, а з іншого - необхідно впровадити ряд заходів та обмежень з метою захисту інтересів українських банків, зокрема: сприяти концентрації українського банківського капіталу, розглядати великі українські банки як основу економічної безпеки України;

стимулювати нарощування капіталів вітчизняних банків, у т. ч. шляхом звільнення від оподаткування прибутку, що спрямовується на капіталізацію; запровадити систему пільгового рефінансування банків за умов пільгового кредитування інвестиційних проектів; звільнити від оподаткування частину прибутків комерційних банків, якщо вони спрямовують свої кошти й інвестиційні проекти у пріоритетні сфери економічної діяльності; забезпечити прозорість руху грошових коштів у країні шляхом впровадження суворих заходів щодо запобігання відтоку коштів у „тінь” та до інших країн;

- встановити додатковий податок на вивезення капіталів з України і спрямувати ці кошти на розвиток українських банків; зменшити податковий тиск на банки, особливо у сфері довгострокового кредитування економіки, привести податкову систему у відповідність до світових стандартів; запровадити перехідний період адаптації українських банків до світових стандартів [2, с. 141].

До того ж питання участі іноземних банків у вітчизняній банківській системі має вирішуватися з урахуванням сучасних тенденцій міжнародної банківської діяльності. Водночас необхідно враховувати можливий дестабілізуючий вплив неефективної структури потоків міжнародного банківського капіталу, переважання короткострокових активів у структурі

міжнародних банківських активів. Неадекватна та запізнена реакція органів державного регулювання може посилити деструктивний вплив міжнародних фінансових потоків на національну систему.

На підставі проведеного дослідження діяльності банків, *можна зробити такі висновки:*

Активне проникнення іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор, несе в собі як позитивні наслідки, так і певний ризик, який може призвести не лише до зміни структури банківського сектору, а й спричинити неконтрольовані наслідки для економічної системи держави. Враховуючи те, що український ринок банківських послуг упродовж останніх років залишається одним із найдинамічніших у Східній Європі, а отже досить привабливим для освоєння іноземними банками, особливої актуальності набувають дослідження сучасних тенденцій присутності іноземного капіталу в банківському секторі України. Системний підхід до регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України має базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків із національним капіталом, використанні позитивних структурних і технологічних переваг банків з іноземним капіталом для підвищення інвестиційного потенціалу вітчизняної банківської системи та її стимулюючої ролі в соціально-економічному розвитку країни за рахунок: підвищення монетизації економіки; нарощування обсягів кредитування економіки як передумови необхідних структурних зрушень; прискореного розвитку фінансових ринків; інтенсифікації використання сучасних банківських технологій та банківського менеджменту; підвищення якості банківських послуг; зниження рівня відсоткових ставок за кредитами; оптимізація інституційної структури вітчизняної банківської системи й наближення її до стандартів країн з розвинутою економікою.

Література

1. Еволюція і перспективи розвитку банківських систем Польщі та України // Вісник Національного банку України. – 2007. - №5. – С.8-11.

2. Кириченко М.М. Інтеграція банківської системи України у світовий фінансовий простір // Регіональна економіка. – 2005. - №3. – С. 134-142.
3. Маслеников В. Зарубежные банковские системы. – М.: „Элит-2000”. – 2001. – 302 – 308.с.
4. Павлюк К.В., Кожан В.А. Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми // Фінанси України. – 2006. - №16. – С.143 - 149.
5. Пошивалов В., Лапушкіна С. Вплив глобалізації на механізм та характер банківської діяльності // Банківська справа. – 2005. - №6. – С. 83-88.
6. Уманців Ю. Розвиток національної банківської системи в умовах глобалізації світової економіки // Вісник НБУ. – 2006. - №10. - С. - 60-67.
7. Шелудько Н.М. Іноземний капітал у банківському секторі України: проблеми і наслідки // Фінанси України. – 2006. - №7. – С. 79.

Ю.Н. Галицейская

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ МИРОВЫХ ПРОЦЕССОВ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье рассматривается перспектива развития банковской системы Украины в условиях глобализации мировой экономики, учитывая опыт постсоветских стран, рассматриваются преимущества и недостатки деятельности иностранных банков на отечественном банковском рынке и делается попытка спрогнозировать последствия такого присутствия.

Ключевые слова: глобализация, иностранные банки, капитал

Y. Halitseyska

PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WORLD PROCESSES OF GLOBALIZATION

In the article the prospect of development of the banking system of Ukraine is examined in the conditions of globalization of world economy taking into account experience of other countries, advantages and lacks of activity of foreign banks are examined at the domestic bank market and given it a shot to define the consequences of such presence.

Keywords: globalization, banking system, foreign jars, capital